

KRONIKA – ХРОНИКА – ANNIVERSARIES – CHRONIK

Z pozůstalosti Augusta Schleichera: Sedm let profesorem v císařsko-královských službách

Následující text vznikl na základě poznámek Augusta Schleichera o jeho sedmiletém pobytu v Praze, který končil r. 1857, jak jej přepsal jeho syn Erhart Schleicher. Německý originální strojopis se dostal šťastným děním osudu do rukou prof. Z. Masaříka, který jej po desetiletí uchovával. S ohledem na přání Augusta Schleichera zůstal text nezveřejněn, i když jeho syn byl v tomto směru vstřícnější. R. 2008 uplynulo už 140 let od smrti Augusta Schleichera (viz Blažek 2008a, b), a to je doba nepochybně dostatečná, aby tento unikátní dokument o své době byl zpřístupněn všem potenciálním zájemcům, tj. především lingvistům a historikům. Jde nepochybně o zachycení subjektivních dojmů pisatele, proto se zdržujeme jakýchkoliv komentářů. Jen připomínáme, že August Schleicher patřil k nejbystřejším duchům své doby, mj. jemu náleží zásluha o zavedení rekonstrukcí do historicko-srovnávací jazykovědy. Současně byl prvním indoeuropeistou, který začal systematicky používat materiál slovanských a baltských jazyků ve srovnávací gramatice indoevropských jazyků. V krátké době se naučil znamenitě česky, v češtině běžně komunikoval i publikoval. Za pozornost stojí, že první překlady ze sanskrtu do češtiny jsou právě od Schleichera.

August Schleicher

Sieben Jahre als Professor in k. k. österreichischen Diensten. (Sonnenberg, 20. April 1857)

0. Die nachstehend wiedergegebenen Aufzeichnungen fanden sich im Nachlasse meines Vaters. Sie sind gemäß dem Wunsche meines Vaters nicht veröffentlicht worden; ich möchte sie aber denjenigen meiner Bekannten, die Interesse dafür haben, nicht vorenthalten.

Mein Vater hat seine Aufzeichnungen in seiner Vaterstadt Sonnenberg, unmittelbar bevor er seine Lehrtätigkeit an der Universität Jena aufnahm, augenscheinlich nur flüchtig aus seiner Erinnerung niedergeschrieben. Infolge zahlreicher Einschiebungen usw. ist die Niederschrift etwas unübersichtlich. Ich habe deshalb eine Abschrift davon angefertigt. Da die von meinem Vater befolgte ungewöhnliche Schreibweise („eine nach den Grundsätzen des Mittelhochdeutschen durchgeführte Schreibung des Neuhochdeutschen“) einigermmaßen befremdlich wirkt, habe ich bei der Abschrift die jetzt allgemein übliche Orthographie angewendet.

August Schleicher

Sedm let profesorem v c.-k. rakouských službách. (Sonnenberg, 20. dubna 1857)

0. V pozůstalosti mého otce byly nalezeny následující zápisky. Podle jeho přání by neměly být zveřejněny, přesto bych je chtěl poskytnout těm svým známým, kteří se o ně mají zájem.

Můj otec sepsal tyto poznámky zřejmě z náhodných vzpomínek ve svém rodném městě Sonnenberg těsně předtím, než přijal místo na univerzitě v Jeně. Tento rukopis je poněkud nepřehledný kvůli častým vsuvkám apod. Proto jsem zhotovil jeho opis, a také protože se můj otec řídil neobvyklým pravopisem, který může působit překvapivě („novohornoněmecký pravopis podle středohornoněmecký principů“), jsem ve svém opisu použil všeobecně platná ortografická pravidla. Některé nedostatky – které byly pravděpodobně způsobeny tím, že otec neměl k dispozici žádné podklady při sepisování svých zážitků a byl odkázán především na svou paměť – jsem opravil. Až na výše zmíněné je text nezměněn.

Erhart Schleicher

Einige Ungenauigkeiten – wohl eine Folge des Umstandes, dass mein Vater in Sonnenberg beim Niederschreiben seiner Erinnerungen keinerlei Unterlage zur Hand hatte, vielmehr auf sein Gedächtnis angewiesen war – habe ich berichtigt. Sonstige Änderungen habe ich aber nicht vorgenommen.

Erhart Schleicher

1. Sieben Jahre als Professor in k. k. österreichischen Diensten. Eine Zugabe zu der ganz vortrefflichen und in allen Teilen wahrheitstreuen Schrift „Aus dem Hörsaal, Studienbilder aus Österreich“, Leipzig: Keil.

2. Die folgende Zeile schreibe ich jetzt, wo ich noch alles in frischer Erinnerung habe, nieder, weil sie kulturgeschichtliches Interesse haben oder doch mindestens einige gute Anekdoten enthalten dürften. Ich wünsche ihre Veröffentlichung auch nach meinem Tode nicht, sie sind nicht dazu verfasst, nicht geeignet; sollte aber irgendein Schriftsteller Gebrauch davon machen wollen, so stehen sie ihm zu Diensten.

3. Ostern 1850 trat ich in mein Amt als außerordentlicher Professor an der Prager Universität ein. In der Berufung hieß er: „Sie haben sich am Xten X in Prag einzufinden und sofort sich Sr. Exzellenz dem Herrn Statthalter vorzustellen.“ Von Fremden war nur Curtius bereits da, ein trefflicher Mann, aber ohne alle und jede Menschenkenntnis und von großer Naseweisheit, der sich von den österreichischen Gaunern auf jede ihnen beliebige Art an der Nase herumführen ließ. Er stand in dem Rufe eines ganz erstaunlich gelehrten Mannes, da er „die Ilias in der Ursprache zu lesen imstande sei“. Als ich kam, war das Professorenkollegium der Philosophischen Fakultät gerade in seiner Konstituierung begriffen. Das Ministerium hatte dieser Korporation eine gewisse Autonomie zugestanden, gegen welche es sich durch wahnwitzige und geflissentlich falsche Auslegung auch der sonnenklarsten „hohen Erlässe“ nach Kräften wehrte. Denn in Österreich will niemand eine Verantwortung haben; möglichst dumm und möglichst willenlos zu sein ist Krone und süße Zier guter Staatsbürger.

1. Sedm let v k. k. službách jako profesor. Doplnění znamenitého spisu, jehož všechny části jsou pravdivé „Z posluchárny, obrazy ze studií v Rakousku“, Leipzig: Keil.

2. Následující řádky píši teď, dokud mám ještě vše v čerstvé paměti, protože možná obsahuje kulturně historické dědictví nebo aspoň pár dobrých anekdot. Nepřeji si jejich zveřejnění ani po své smrti, protože nejsou sepsány k tomuto účelu a ani nejsou pro publikaci vhodné; pokud by se ale nějakému spisovateli hodily, jsou mu plně k dispozici.

3. O Velikonocích roku 1850 jsem nastoupil jako mimořádný profesor na univerzitu v Praze. V povolání na univerzitu stálo: „Dostavte se Xtého Xtý do Prahy a ihned se představte jeho excelenci panu náměstkovi.“ Z cizinců tam byl jenom Curtius, výtečný muž, ale bez nejmenšího odhadu na lidi a velmi všetečný, kterého rakouští šejdíři můžou vodit za nos, jak se jim jen zlíbí. Měl pověst neobyčejně učeného muže, protože „uměl číst Ilias v originále“. Když jsem přijel, zrovna se začalo zřizovat profesorské kolegium filozofické fakulty. Ministerstvo přiznalo této korporaci určitou autonomii, které se fakulta všemožně bránila nesmyslnými a úmyslně špatnými výklady úplně jasných „vyšších nařízení“. Neboť v Rakousku nikdo nechce nést zodpovědnost; největší ctností a ozdobou správného občana je být pokud možno hloupý a bez vlastní vůle.

4. Dekan war damals der berühmte Presl, eine der „sloupy“ (Säulen) der böhmischen Nation und wie alle diese „Säulen“ ein Gauner erster Sorte. Sein Äußeres war perfekt das eines scheußlichen Affen. Von seinem Wesen legt die Tatsache das beste Zeugnis ab, dass er als Ordner der botanischen Sammlung des böhmischen Nationalmuseums dieselbe so frech für seine Herbarien bestahl, dass ihm zuletzt das Gestohlene auf der Straße aus der Tasche herausgezogen und so wieder abgenommen ward. Das schadete aber alles nichts; er hatte die böhmische Sprache um einige hundert unverständliche botanische Kunstausrücke und Pflanzennamen bereichert, er war ein „sloup“ und also ein viel gepriesener Mann, wie jeder Schuft, der imstande ist böhmisch einigermaßen zu schreiben. Später bestahl er die königl. böhmische Gesellschaft der Wissenschaften um 200 Gulden, die er durchaus nicht wieder herausgeben wollte, obschon er ein reicher Mann war. Darüber ärgerte er sich so, dass er krank ward und glücklicherweise auch zum Teufel ging. Dieser Mann empfing mich und begleitete mich zur Eidesabnahme zum Statthalter. Als Dekan hatte er die löbliche Gewohnheit, die Sitzungsprotokolle erst nach vierzehn Tagen und dann fast regelmäßig wesentlich und absichtlich gefälscht zur Unterzeichnung vorzulegen. Protokollfälschen ist überhaupt eine beliebte Kunst in Prag, s. u. die Prüfungskommission.

5. Um gleich alles über den edlen Presl zu berichten, füge ich noch bei, dass er, nachdem er seiner hohen Vortrefflichkeit wegen mehrere Jahre hintereinander zum Dekan gewählt worden war, auch noch Rektor werden wollte, als die Philosophische Fakultät diesen zu wählen hatte. Bei dieser Wahl hatte er alles aufgebieten um zum Ziele zu gelangen. Engere Wahl. Nur zwischen zwei Namen durfte gewählt werden, Presl und Kostelecký. Zwanzig Wähler. Jeder der beiden Kandidaten bekommt zehn Stimmen. Presl lässt nochmals wählen. Da verzichtet Kostelecký, der anstandshalber seinen Gegner aufgeschrieben hatte, auf seine Stimme. Presl, aufgefordert dasselbe zu tun, weigert sich des, wird sehr grob und gibt sich, wie in den vorhergehenden Wahlen, selbst die Stimme. Resultat:

4. Tehdy byl děkanem známý Presl, jeden ze pilířů českého národa, a jako všechny tyto pilíře byl podvodníkem první třídy. Vypadal jako ohavná opice. A jeho zevnějšek byl ještě z celé jeho bytosti tím nejlepším. Jako jeden z těch, kteří se starali o botanickou sbírku Českého národního muzea, ji drze okradl o herbáře. Nakonec mu někdo na ulici jeho lup vytáhl z tašky, a tak o něj zase přišel. To by ale všechno nevařilo; obohatil češtinu o několik stovek nesrozumitelných, uměle vytvořených botanických názvů. Byl „pilířem“ a velmi vychvalovaným mužem jako každý z těch lotrů, kteří jsou do určité míry schopni psát česky. Později okradl Českou královskou společnost věd o 200 zlatých, které v žádném případě nechtěl vrátit, přestože byl bohatý. Kvůli tomu se tolik rozčiloval, že onemocněl, a pak ho taky našťestí vzal čert. Tento muž mě přijal a doprovodil k náměstkovi, kde jsem složil přísahu. Jako děkan měl jeden „chvályhodný“ zvyk: protokoly ze zasedání předkládal k podpisu teprve po čtrnácti dnech a to ještě schválně z velké části zfalšované. V Praze je falšování protokolů vůbec zcela běžné, viz níže zkušební komise.

5. Abych vás hned seznámil se vším, co se ušlechtilého Presla týká, ještě dodám, že byl díky své znamenitosti několikrát po sobě zvolen děkanem. Ale to mu bylo málo, chtěl se stát také rektorem, když byl na filozofické fakultě volen nový. Na tyto volby vynaložil všechny síly, jen aby dosáhl svého cíle. Užší volba, druhé kolo. Mělo se rozhodnout mezi dvěma jmény, Presl a Kostelecký. Dvacet voličů. Oba kandidáti získali po deseti hlasech. Presl nechá volit ještě jednou. Vtom se Kostelecký, který ze slušnosti volil protivníka, zřekne svého hlasu. Presl, vyzván, aby učinil to samé, se brání, je velmi hrubý a stejně jako v předchozích volbách si dá hlas. Výsledek: Presl 9 hlasů, Kostelecký 10. To však platí za rovnost počtu hlasů, protože Kostelecký nehlasoval. Na základě této

Presl 9 Stimmen, Kostelecky 10. Das gilt nun als Stimmengleichheit, weil Kostelecky nicht gewählt habe. Der akademische Senat wählt Presl auf Grund dieser Stimmengleichheit. Erst das Ministerium sah, dass hier eigentlich Stimmenungleichheit vorliege (da Presl für sich selbst gestimmt hatte, so hatte er eigentlich nur acht Stimmen, Kostelecky aber zehn) und bestimmte Kostelecky als Rektor.

6. Außer dem berufenen Curtius war an Fremden noch der nur hergelaufene Freiherr von Leonhardi als zugelassener Professor ohne Gehalt da. Dieser Edle hatte das Unglück, bei seiner ersten Vorlesung stecken zu bleiben, und trug nur im Winter 1849/1850 vor einigen geladenen Herren, zu denen auch Curtius gehörte, auf seiner Stube zur Einübung Krausesche Philosophie vor. Curtius hielt, als ich kam, diesen Esel noch für ein Lumen. Leonhardi empfing mich etwa mit folgenden Worten: „Gehen Sie in meine Vorlesungen, Sie sind noch jung und können da Dinge lernen, die für Ihr Leben und Ihre Wissenschaft Ihnen von höchstem Werte sein werden“. Ich dachte, der Kerl ist entweder ein großer Prophet oder ein noch größerer Esel. Ich ging in eine Vorlesung. Da kohlte er breitestens darüber, wie seine (Krauses) Philosophie alle Zweifel in Religion schlichten und alle Revolutionen vorbeugen könne, da sie radikal-konservativ sei; nach halbstündigem Kohl kam er zum Resultate, dass besagte Philosophie auch konservativ-radikal sei. Hegels Philosophie nannte er der platte Bursche „dumm“, was er eben nur vor österreichischen Schafsköpfen tun durfte. Ich hatte nun die Entscheidung des obigen Dilemma, verließ den Schauplatz so kläglich und doch dabei schurkischer Langweiligkeit für immer.

7. Besagter Leonhardi wollte seine Antrittsrede drucken lassen. Einige Male stieß er den schon gesetzten ersten Bogen wieder völlig um, sodass er mehrmals gesetzt ward. Als sich das einige Monate hindurchgezogen hatte, stellte Tempsky die Sache ein, zahlte den Drucker und ließ ihm keine Korrekturen mehr schicken und die Sache entschlief. In den Sitzungen hielt er zu Presls Partei, tötete uns durch stundenlang

rovnosti zvolí akademický senát Presla. Teprve na ministerstvu se prišlo na to, že se vlastně jedná o nerovnost v počtu hlasů (neboť Presl hlasoval pro sebe, a tak měl vlastně pouze osm hlasů, Kostelecký ale deset) a rektorem byl jmenován Kostelecký.

6. Kromě pověřeného Curtia tu z cizích byl ještě baron z Leonhardi, uznáný profesor bez platu. Tento šlechtic měl tu smůlu, že se zaskl hned na své první přednášce. Přednášel jen v zimě roku 1849/1850 ve svém pokoji o možnostech využití Krausovy filozofie několika pozvaným pánům, k nimž patřil i Curtius. Když jsem přijel, Curtius toho osla ještě považoval za výjimečně nadaného člověka. Leonhardi mě přijal asi těmito slovy: „Přijďte na mou přednášku, jste ještě mladý a můžete se tam naučit mnohé, co vám bude v životě a ve vašem výzkumu velmi užitečné.“ Myslel jsem si, že je buď velký jasnovidce, nebo ještě větší osel. Šel jsem na jednu přednášku. Tam mlel nesmysly o tom, jak jeho (Krausova) filozofie může urovnat všechny náboženské pochybnosti a předejít revolucím, neboť je prý radikálně konzervativní; po půlhodinovém žvanění došel k závěru, že je uváděná filozofie také konzervativně radikální. O Hegelově filozofii mluvil jako o banální chlapecké pošetilosti, což ovšem mohl říkat jen před těmi rakouskými skopovými hlavami. Měl jsem nyní rozřešení výše zmíněného dilematu a opustil jsem navždy dějiště té tak žalostné a přitom darebácké nudnosti.

7. Zmíněný Leonhardi chtěl nechat vytisknout svoji nástupní řeč. Několikrát úplně změnil již natištěnou první stránku, takže se musela dát tisknout znova. Když se to takhle táhlo několik měsíců, Tempský to zastavil, zaplatil tiskaři a nenechal mu již posílat žádné korektury a celou věc tak sprovodil ze světa. Na zasedáních držel Leonhardi s Preslovou stranou, ničil nás neustálým diktováním a ustavičným opravová-

diktirte und wieder korrigierte Separatvota u. dgl. Vorigen Sommer gab ihm die Regierung Urlaub zu einer wissenschaftlichen Reise „um Material zu einem Werke zu sammeln, durch welches er dem Materialismus unserer Tage ein Ende machen wollte.“ Ich schwöre hiermit diese Werk lesen zu wollen, denn ich weiß, es erscheint nie. In der letzten Zeit lief Leonhardi immer mit katholischen Pfaffen und ich zweifle nicht, dass seine Philosophie die Alleinseligmachende zu stützen bereit und imstande ist. Exkursionen mit seinen Zuhörern, meist naseweisen Judenjungen, auf welchen er „philosophische Erfassung der Natur“ lehrte, sowie seine Examensfrage, ob das Ei oder die Henne eher dagewesen sei, waren sehr ergötlich.

8. Andere schöne Exemplare des Professoren-collegiums: Vietz, Professor der Geschichte, ehemalige Polizeispitzel, trägt von entsprechendem Standpunkt vor, lehrt z.B., dass es Unsinn sei von deutscher, polnischer etc. Nation zu reden, es gebe bloß eine österreichische Nation usf.; der alte Jandera, eine ehrliche Haut, die mir zu Empfange sagte: „Was wollen Sie eigentlich bei uns? Ich will Ihnen mathematisch beweisen, dass, wenn das neue System beibehalten wird, wir in vier Jahren vier Studenten und vierzig Professoren haben.“

9. Bei meinen Antrittsbesuchen widerfuhr mir überhaupt Merkwürdiges: der Probst Padlesák, Professor der Pädagogik, hielt mich für einen Studenten und schnauzte mich in dieser Meinung befangen sehr derb an, dass ich zu so unpassender Zeit (halb zwölf) ihn belästige; Rochlender, der Chemiker, sagte mir: es freue ihn sich in mir getäuscht zu haben, denn ich gefalle ihm ganz wohl, er habe jedoch gedacht: was muss das für ein Lump sein, der sich herbeilässt, nach Österreich in diese Hundewirtschaft zu kommen.

10. Hirzenfeld, Professor der historischen Hilfswissenschaft, ist blödsinnig und wird von den jungen Leuten in den Kneipen genötigt, schwarzen Fisch zu essen, den er regelmäßig dann von oben wieder von sich gibt; Koubek, der edle, der nie Zeit hat, in allen Wirtshäusern

ním jednotlivých hlasování apod. Minulé léto dostal od vlády dovolenou na vědeckou cestu „aby nashromáždil materiály k dílu, kterým chtěl skoncovat se současným materialismem.“ Tímto přísahám, že si to dílo chci přečíst, neboť vím, že ho nikdy nevydá. V poslední době Leonhardi stále chodí za nějakými katolickými faráři a nepochybují, že je svou filozofií schopn a připraven bránit samospasitelství. Exkurze s jeho posluchači, většinou všetečnými Židy, kde vyučoval „filozofické pojetí přírody“, stejně jako svou obvyklou otázku u zkoušek, jestli bylo dřív vejce nebo slepice, byly zábavné.

8. Další pěkné příklady profesorského kolegia: Vietz, profesor historie, bývalý policejní špicl, přednáší odpovídajícím způsobem. Učí například, že je nesmysl mluvit o německém, polském, či jiném národu, jediný národ je přece ten rakouský apod. Starý Jandera, známý poctivec, mi při setkání řekl: „Co tu u nás vlastně chcete? Matematicky vám dokážu, že jestli se u nás bude pokračovat stejným způsobem, budeme mít za čtyři roky čtyři studenty a čtyřicet profesorů.“

9. Při prvních návštěvách se mi stalo něco opravdu podivuhodného: probošt Padlesák, profesor pedagogiky, mě považoval za studenta a osopil se na mě, co že ho obtěžuji v tak nevhodný čas (o půl dvanácté). Chemik Rochlender mi řekl, že je velmi potěšen, že se ve mně zmýlil, neboť se mu prý docela líbím. Myslel si totiž: co to musí být za lumpa, když se odvážil přijet do tohoto rakouského Kocourkova.

10. Hirzenfeld, profesor pomocných historických věd, je slabomyslný a mladíci v hospodách ho nutí jíst makrely, protože po nich pravidelně zvrací. Koubek, ten ryzí charakter, který nikdy nemá čas, protože se povaluje v různých hospodách a místo aby pracoval, jen lže a falšuje

herumliegt und anstatt zu arbeiten nur lügt und falsche Zeugnisse schreibt usf. Die anständigen Leute – ihrer waren es nicht viele (Reuss, Professor der Mineralogie; Kostelecky, Botaniker; Rochleder, Chemiker, dürften wohl alle sein) – beschreibe ich hier nicht näher, zu den unanständigen füge ich nur noch das gräuliche Bild des böhmischen Dichters Vogel, der alte Töpfe mit seinen Maulwurfsaugen betrachtet und dafür – wie jeder Hauptochs – Akademiemitglied wird; Hanusch, der seitdem gemäßigter, der den Polybios nur als lateinischen Autor zitiert und neben fabelhafter Unwissenheit eine angenehme Persönlichkeit ist; der „Privatdozent“ Hanka, Handschriftenfälscher und russischer Spitzel, dem Miklosich das Fell gegerbt hat, u.s.f. Als sich das Professorencollegium konstituierte, verfehlten die Lehrer Francesconi, ein roher, halbwahnsinniger Italiener (der den Namen Diez nicht kannte, viel weniger dessen Buch) und der alte Hurenzuführer, hängen geliebener Kaufmannsdiener und Lehrer nicht, ersterer sich als Prof. Ordinarius, letzterer als Extraordinarius zu konstituieren. Später schnitt diese Pflanzen das Ministerium wiederum ab. Als später Höfler kam, ward dieses Collegium um ein würdiges Glied bereichert. Höflers Busenfreund ward der moderne Mann, der Philosoph Zimmermann, früher Präsident des demokratischen Klubs in Wien, jetzt Hosenschießer und demzufolge ultramontaner Schleppenträger und kaiserinbesingender Frühlingsalbusdichter. Dieser nunmehrige Duzbruder von Löwe und Höfler hielt auch Vorträge über Geschichte des Drama und ließ sie drucken, ohne dass die deutsche Presse ahnte, warum er sich so gewaltsam blamiert habe; in dem Buche kommen aber auch einige der katholischen Kirche huldigende Stellen vor und die sind des Pudels Kern. Um diese anbringen zu können, ist das Buch geschrieben. So was merkt freilich ein deutscher Rezensent nicht. Um eine Ästhetik schreiben zu können, reiste er auf ein Paar Wochen nach Italien.

11. Böhm, Professor der Astronomie und Sternwartedirektor, ein Mann, der seinen Assistenten verklagte, weil er im Wirtshause gesagt habe: er verstehe nichts von seinem Fache. Der As-

vysvědčení apod. Slušné lidi – a bylo jich málo (Reuss, profesor mineralogie; Kostelecký, botanik; Rochleder, chemik, a to je nejspíš vše) tu nebudu blíže popisovat. K těm nestoudným ještě přidám hrůzný obrázek českého básníka Vocela, který tak dlouho prohlížel staré hrcce téma svýma poloslepýma očima, až se za to – jako každý vůl ve vedoucím postavení – stal členem akademie; Hanuš, od té doby již potrestaný, který citoval jako z latinských autorů jen Polybia a až na svou úžasnou nevzdělanost byl velmi příjemnou osobností; soukromý docent Hanka, padělatel rukopisů a ruský špicl, kterému dal Miklošič řádně za vyučenou, atd. Když vznikalo profesorské kolegium, nezapomnělo se na učitele Francesconih, hrubého pološíleného Itala (neznal jméno Diez, a tím méně pak jeho knihu), ani na starého kuplíře, původně propadlého obchodního příručího a učitele. První se stal profesorem ordinariem a druhý mimořádným profesorem. Později se ministerstvo tohoto výkvětu zase zbavilo. Když pak přišel Höfler, bylo kolegium obohaceno o dalšího váženého člena. Höflerovým důvěrným přítelem se stal jeden moderní muž, filozof Zimmerman, dřívější prezident demokratického klubu ve Vídni, nyní poseroutka, a tím pádem ultramontánní patolízal, který opěvuje císařovnu jako básník píšící jarní alba. Tento nynější kamarád Löwa a Höflera přednášel historii dramatu a nechal tisknout svá díla, aniž by německý tisk tušil, proč se tím chtěl za každou cenu zesměšnit; v knize se vyskytují pasáže, v nichž chválí katolickou církev, a ty jsou jádrem pudla. Knihu psal jen kvůli tomu, aby zveřejnil tyto myšlenky. Něčeho takového si pravda německý recenzent nevšimne. Aby mohl napsat nějakou estetiku, odjel na pár týdnů do Itálie.

11. Böhm, profesor astronomie a ředitel hvězdárny, zažaloval svého asistenta, protože o něm prý v hospodě prohlásoval, že nerozumí ničemu ze svého oboru. Když byl kvůli tomu asistent

sistent, darüber zur Rede gestellt, erklärte: er erinnere sich nicht dies gesagt zu haben, im Wirtshause habe er ja gewiss nie gesagt, obwohl das, was er gesagt haben sollte, die Wahrheit sei. Böhm verkaufte eine Reihe von Tycho de Brahe verfertigter astronomischer Instrumente als altes Gerümpel an Juden u. dgl. Leute und rühmte sich der so für die Sternwarte erzielten Gewinns. Ein Buchhändlercommis machte Jagd auf diese Sachen und diesem suchte der Statthaltereirat Klingler sie vergebens wieder abzulocken, erkannte also ihren Wert an.

12. Eine schöne Figur war auch der „Doktordekan“, der bei uns saß; mehrere Jahre hintereinander war es der Abt etc. Zeidler, früherer Studiendirektor, der stets zuerst um seine Meinung befragt ward. Von den Zeiten seines Studiendirektorats her hatte dieser Mann die Gewohnheit beibehalten, alljährlich die verschiedenen akademischen Korporationen in überglänzender und doch plumper und platter Weise abzufüttern in seinem Klosterspeisesaal (mit der schönen Aufschrift über einer Freske: *dat jumentis escam*), wobei Toaste fielen wie folgender von unserem Dekan angebrachter: „Meineh Härrän! Nemmän Sie irrä Glässär und trinken Sie mit mirr auf das Woll unseres villjärrigen Gönners und Beschützers, dessen Wolltatten wir auch heute soeben genießen.“ usf. in ähnlich feiner Weise.

13. So interessant durch den dabei hervortretenden Parteihass und Brotneid die Habilitationen von Privatdozenten insgesamt auch waren, so hebe ich nur als Curiosum die des Dr. Jur. et Phil. Palacky (Sohn des Historikers) hervor, der sich für „Geographie Afrikas“ habilitierte. Dieser junge Mann hatte früher einmal bei mir Sanskrit belegt und sich persönlich bei mir dazu gemeldet. Bei dieser Gelegenheit sagte er mir, dass er wohl der reichste Student in Prag sei, Jus absolviert und darin promoviert habe, dass er jetzt auch Doktor der Philosophie werde, vor allem also Mathematik, Physik, Geschichte und Philosophie studiere, dass für ihn als Besitzer großer Güter Ökonomie und Nationalökonomie das Hauptfach sei, dass ihn dies besonders auf Naturwissenschaften, speziell Mineralogie und

predvolán, prohlásil, že si nepamatuje, že by kdy něco takového řekl, rozhodně tedy ne v hospodě, ačkoli to, co měl podle profesora tvrdit, je pravda. Böhm rozprodal židům a podobným překupníkům řadu astronomických nástrojů, které vyrobil Tycho de Brahe, a chlubil se takto získaným finančním přínosem pro hvězdárnu. Jeden obchodní příručí z knihkupectví skupoval tyto věci a místodržitelství rada Klingler se je na něm marně snažil vylákat zase zpět, čímž uznal jejich hodnotu.

12. Pěknou postavičkou byl i „doktor-děkan“, který seděl u nás na fakultě; několik let po sobě byl opatem atd. Zeidler, bývalý ředitel školy, kterého se každý nejprve ptal na jeho názor. Od dob svého ředitelování se tento muž nezbyl zvyku každoročně ve své klášterní jídelně (s krásným nápisem nad jednou freskou: *dat jumentis escam*) nakrmit různé akademické korporace a to sice přepychově, ale přece jaksi neobratně a prostoduše. Přitom se pronášely přípitky jako třeba jeden přednesený našim děkanem: „Moji pánové! Vemte si sklinky a pijte se mnou na blaho našeho mnoholetého mecenáše a ochránce, jehož dobřejch skutků užíváme zrovna dneska.“ atd. a podobně, pronesené stejně vytříbeným způsobem.

13. Jakkoli zajímavé byly habilitace soukromých docentů díky projevům nenávisti mezi jednotlivými stranami a jejich konkurenčním bojem o koryto, zdůrazním tu jen jako kuriozitu habilitaci Dr. Jur. et Phil. Palackého (syna historika), který se habilitoval prací „geografie Afriky“. Tento mladý muž si u mě předtím zapsal sanskrit a přišel se na něj přihlásit osobně. Při této příležitosti mi řekl, že je nejspíš nejbohatší student v Praze, absolvoval práva a promoval tam, že se teď stane i doktorem filozofie a především bude také studovat matematiku, fyziku, dějiny a filozofii. Ovšem že pro něj, jako vlastníka velkého bohatství, je stěžejním předmětem ekonomie a národní hospodářství, že ho to vede především ke studiu přírodních věd, obzvlášť mineralogie a geognosie a botaniky, že rovněž

Geognosie und Botanik führe, dass er ebenfalls mit besonderer Vorliebe Geschichte studiere und der Urgeschichte der Völker durch Studium der Sprachen nachgehe usf. usf. Ähnliches, wenn auch nicht so kolossaler Mischmasch von Studien, kam mir öfters vor.

14. Dr. Volkmann, der sich anfangs nur für „Moralphilosophie“ habilitiert hatte, zeigte einmal im Kataloge an: „Geschichte der Ästhetik als Zweig der Moralphilosophie“ um nur die Vorlesung halten zu können.

15. Außerdem gilt in Österreich die Ästhetik als Teil der – Philologie, der klassischen Philologie. Curtius und ich sollten beide die Ästhetik lesen, mich hatte man schon mit dieser Vorlesung in den Katalog gesetzt, und man hielt uns für Ignoranten, als wir das ablehnten. Ich erfuhr, dass man unter Ästhetik eine Art Rhetorik und Poetik verstehe.

16. Irre ich mich nicht, so war es der Professor extraord. der Statistik Jonak, ein fabelhaftes Vieh, der, als Curtius Ordinarius ward, ihn fragte, wie man dazu gelange, worauf ihm Curtius mitteilte, der Minister binde diese Beförderung durchaus an vorausgegangene literarische Leistungen; J. möge nur ein Buch schreiben, dann werde sich die Sache schon machen. Jonak:

„Das hab ich auch schon gehört; ein Buch schreiben, das träfe ich schon auch; aber wenn nur die Rezensenten nicht wären, es gibt ihrer jetzt gar so viele. Ich möcht wohl gerne ein Buch schreiben, aber man kann sich gar zu sehr dabei blamieren.“

Dazu brauchte J. nicht erst ein Buch zu schreiben. Er ist jetzt Vorstand des Katholikenvereins, des Karolintaler Kirchbauvereins usf., hat einige Orden, einen auch vom Papst bekommen – aber, aber Extraordinarius ist er noch immer, obschon er Berichte fabelhafter Art über die Pariser Ausstellung drucken ließ.

17. Als Probchen der hohen Einsicht des akademischen Senates gebe ich folgendes. Als der junge Kaiser seinen Einzug in Prag hielt, wollte ihn die Universität, die nebst der Schuljugend bei diesem Einzuge als dekoratives Moment zu

velmi rád studuje dějiny a prehistorii národů a to hlavně studiem jazyků atd. atd. Na podobný, i když ne tak obrovský studijní míšmaš, jsem tu narazil častěji.

14. Dr. Volkmann, který se na počátku habilitoval v oblasti „morální filozofie“, napsal jednou do katalogu: „Dějiny estetiky jako odvětví morální filozofie“, jen aby mohl přednášet.

15. Kromě toho v Rakousku estetika platí za část filologie, klasické filologie. Curtius a já jsme měli přečíst tuhle estetiku, mé jméno už i dokonce uvedli v katalogu, a když jsme to odmítli, považovali nás za ignoranty. Dozvěděl jsem se, že se pod pojmem estetika skrývá jakýsi druh rétoriky a poetiky.

16. Nemýlím-li se, byl to právě mimořádný profesor statistiky Jonak, úžasný dobytek, který se ptal Curtia, když se stal ordinariem, jak se mu toho podařilo dosáhnout. Nato mu Curtius řekl, že ministr toto povýšení váže především na předchozí literární činnost; jen kdyby J. napsal nějakou tu knihu, pak už to půjde samo od sebe. Jonak:

„To už jsem taky slyšel, napsat knihu, to bych i zvládnul, jen kdyby nebylo těch recenzentů, vůbec je jich dnes tolik. Rád bych napsal nějakou práci, ale tím bych se mohl pořádně zemsněšnit.“

Což se mu dařilo i bez toho, že by nějakou tu knihu napsal. Teď je v představenstvu katolického spolku, karlínského církevního stavebního spolku atd., má nějaká vyznamenání, jedno dostal dokonce od papeže – ale Extraordinariem je stále, i když nechal vytisknout smyšlené zprávy o Pařížské výstavě.

17. Jako příklad skvělého úsudku akademického senátu uvedu následující. Když se měl konat slavnostní příjezd mladého císaře do Prahy, chtěla ho univerzita, která měla vedle školní mládeže při příjezdu sloužit jako deko-

fungieren hatte, mit einer Adresse empfangen. Eines guten Morgens bekomme ich vom Senate die Aufforderung, diese Adresse zu verfassen. Befremdet darüber, gehe ich zu Curtius: er hatte eine gleichlautende Aufforderung erhalten, ebenso der in demselben Hause mit Curtius wohnende Höfler. Später erfuhren wir, dass auch der Professor der böhmischen Sprache Koubek und der juristische Professor Hasner gleichlautende Aufforderung erhalten hatten. Keiner sollte vom anderen etwas wissen, der Senat wollte dann aus eingelaufenen Entwürfen nach eigenem Ermessen etwas zusammenstopeln. Wir drei, Curtius, Höfler, ich, einigten uns dahin: Höfler entwarf die Adresse (und machte es wirklich gut), wir traten ihr nach einigen Änderungen bei und überreichten unser Opus mit dem Bemerkten: es müsse entweder so, wie es sei, angenommen oder uns zurückgestellt werden. Natürlich geschah letzteres und ein mixtum compositum Hasnerscher und Koubekscher Phrasen ward als Adresse überreicht. Übrigens hörte der Kaiser gar nicht auf Rektors ganz kurze Anrede, sondern fuhr weiter, ehe dieser auch nur einen Satz zu Ende gesprochen hatte. Man brüllte vivat und nachher rühmten sich die Professoren z.B. Mischler: ich habe doch am lautesten geschrien; ich habe geschrien, dass ich heiser bin usw., um ihre Wohlgesinntheit an den Tag zu legen. Ich glaubte gar nicht, dass die auffahrenden Wagen den Kaiser bringen würden, weil vor dem kaiserlichen Wagen einige Schinderkarren mit Gendarmen, Henkern und dergl. Sicherheitsleuten vorausfuhren.

18. Von der Unerquicklichkeit der Sitzungen des Professorencollegiums, die durch die ewigen Gesuche um Schulgeldbefreiung von Seiten unserer bettelarmen Studenten, die wir samt allen Zeugnissen zu prüfen hatten, sowie durch die Rechnungen über Töpfe des botanischen Gartens usw., die der Bemängelungskommission vorzulegen waren, um sie auf „buchhalterische Mängel“ zu prüfen, und ähnliches Armseligkeiten zu einem peinlichen Zeitverderbe wurden, stachen die Funktion als Prüfungskommissär für deutsche Sprache in der wissenschaftlichen Gymnasiallehramtprüfungskommission nur durch noch größere Widerlichkeit ab. Prüfungs-

rativní prvek, přijmout oficiálním projevem. Jednoho krásného rána jsem dostal od senátu výzvu, abych tento projev sepsal. Velmi jsem se tomu podivil a šel ke Curtiovi: on obdržel stejně znějící výzvu stejně jako Höfler, který bydlel ve téměř domě jako Curtius. Později jsme zjistili, že i profesor češtiny Koubek a profesor práv Hasner dostali tutéž výzvu. Nikdo neměl vědět o těch ostatních a senát pak chtěl z došlých návrhů splácet projev podle vlastního uvážení. My tři, Curtius, Höfler a já, jsme se shodli na následujícím: Höfler navrhl projev (a udělal to opravdu dobře), my jsme se po několika změnách připojili a předali jsme své dílo s poznámkou: buď musí být přijato tak jak je, nebo nám to mají vrátit. Samozřejmě se stalo to druhé a jako projev předložili nakonec směsicí Haschnerových a Koubkových frází. Mimoto císař vůbec nereagoval na rektorovo docela krátké oslovení a jel dál, dřív než rektor dořekl první větu. Všichni křičeli sláva a potom se profesori chlubili například Mischler: „Já jsem křičel nejhlasitěji; tak jsem křičel, až jsem ochraptěl.“ atd., aby veřejně ukázal své správné smýšlení. Vůbec jsem nevěřil, že příjíždějící vozy přivezou císaře, protože před císařským kočárem jezdívají napřed popravčí káry s četníky, katy a dalšími lidmi zajišťujícími jeho bezpečí.

18. Od neutěšenosti zasedání profesorského kolegia, která byla rušena stálými žádostmi o osvobození od placení školného chudými studenty, které jsme měli zkoušet a posoudit jejich vysvědčení, stejně jako účty za květináče botanické zahrady atd., jež se měly předložit komisi přezkoumávající stížnosti, aby je zkontrolovali kvůli „účetním nedostatkům“, a podobných ubohostí představující trapně ztrácení času, se funkce zkušební komisaře pro německý jazyk vědecké zkušební komise pro gymnázia a učitelství lišila jen ještě větší odpudivostí. Ředitelem zkušební komise byl generální velmistř rytířského křížovníckého řádu a místo, kde

direktor war der Generalgroßmeister des ritterlichen Kreuzherrenordens und Prüfungslokal das Kloster. Dazu war meine Tätigkeit mit dem zudringlichsten und unbeleidigbarsten aller Jesuitenknechte, dem Professor Höfler, in der Weise geteilt, dass ich das Sprachliche, letzterer die Literaturgeschichte zu prüfen hatte. Höfler ließ überhaupt alle Pfaffen durch, mochten sie was wissen oder nicht. Mein Posten war ein in den Augen der Pfaffen sehr wichtiger, wer nämlich nicht bei mir in der allgemeinen Prüfung aus dem Deutschen hinreichende Vertrautheit mit dieser Sprache in Rede und Schrift nachwies, um sich beim Unterrichte derselben bedienen zu können, dem wurde das Zeugnis nicht ausgefolgt. Demnach hatte ich alle Kandidaten zu prüfen und wie man glaubte, alle in meiner Hand, alle schriftlichen Arbeiten musste ich lesen und kam also hinter alle falschen Zeugnisse – eine solche Stellung durfte ein Ketzer unmöglich einnehmen und die Bestrebungen, mich aus dieser zu vertreiben, gingen durch Jahre hindurch, ehe sie zum Ziele führten.

19. Höfler behauptete, er habe alle Kandidaten, so gut wie ich aus der Sprache, aus der Literatur zu prüfen und drang nicht damit durch, obgleich ein falsches Protokoll, das nach Jahresfrist erst zur Unterzeichnung vorgelegt ward, eine Abstimmung der Kommission in jenem Sinne enthielt – nur Lange und ich wagten das Protokoll als falsch zu bezeichnen bei unsrer Unterschrift. Der Generalgroßmeister denunzierte mich heimlich in Wien und trug wahrscheinlich darauf an, mich aus der Kommission zu entfernen; ins Gesicht sagte er mir in der Sitzung: er habe angefragt, wie ich zu examinieren hätte, da man (trotz vierjähriger Praxis und deutlicher Gesetzesvorschrift) das nicht wisse; ich lasse ja die Kandidaten durchfallen, „wenn sie den zweiten Teil des Faust nicht auswendig könnten“; Kandidaten hätten mich verklagt, ausgezeichnete Leute, die überall bestens bestanden hätten, um bei mir nicht usf. usf. Resultat: meine Bestätigung als Kommissar für alle Kandidaten im Deutschen und Höfler nur für Literaturgeschichte bei Fachkandidaten. Der Generalgroßmeister nimmt hierauf seine Entlassung als Prüfungsdirektor; Kelle wird telegraphisch

se zkoušelo, klášter. Přitom byla moje činnost s nejdotěrnějším ze všech jezuitských chlapů, profesorem Höflerem, kterého nemohl nikdo urazit, rozdělena tak, že já jsem měl zkoušet jazyk a on historii literatury. Höfler vůbec nechal projít všechny pátery, ať něco věděli, nebo ne. Moje postavení bylo v očích farářů velmi důležité, kdo totiž u mě ve všeobecné zkoušce z němčiny neprokázal dostatečnou zběhlost v řeči i psaní, tomu nebylo vydáno osvědčení. Takže jsem zkoušel všechny kandidáty, a jak si můžete domyslet, všechny vlastní rukou, musel jsem přečíst všechny jejich práce a stál jsem za všemi špatnými vysvědčeními – podobné postavení by sotva mohl přijmout nějaký kacíř a moje snaha zbavit se této povinnosti trvala roky, než se mi podařilo dosáhnout cíle.

19. Höfler tvrdil, že zkoušel všechny kandidáty z literatury stejně dobře jako já z jazyka a neprošel s tím, přestože falešný protokol, který předložil komisi k podepsání teprve po roční lhůtě, obsahovalo hlasování komise v onom smyslu – jen Lange a já jsme se při podepisování odvážili označit tento protokol za podvrh. Generální velmistr mě ve Vídni tajně udal a navrhl také pravděpodobně to, aby mě vyřadili z komise. Na zasedání mi do očí řekl, že se poptával, jak bych měl zkoušet, protože to člověk neví (i když má čtyřletou praxi a jasné zákonné stanovy); nechal jsem totiž propadnout kandidáty, „když neznali nazpaměť druhý díl Fausta“. Kandidátů si na mě stěžovali, znamenití lidé, kteří všude obstáli na výbornou, jen u mě ne atd. atd. Výsledek: potvrdili mě ve funkci komisaře zkoušek němčiny pro všechny kandidáty a Höflera jen pro dějiny literatury u odborných kandidátů. Generální velmistr nato přijal své propuštění jako ředitel zkoušek; Kelle byl vyzrozuměn telegraficky, že se stal komisařem zkušební komise pro všechny kandidáty vedle mé a Höflerovy funkce – a faráři tedy nakonec přece jen přemohli ministerstvo, které se tak dlouho zpěchovalo.

beschieden und an meiner und Höflers Stelle Prüfungskommissar für alle Kandidaten – die Pfaffen hatten also doch noch das so lange sich sträubende Ministerium überwunden.

20. Auf das dies mir kundtuendem Dekret hatte ich die Genugtuung mit meinem Entlassungsgesuch antworten zu können. Vieles war vorher versucht worden mir meine Stelle zu verleiden. So gaben die Professoren der Geschichte Aufgaben aus der Reformzeit, die Kandidaten schimpften aus pöbelhafte auf den Protestantismus und ich musste das offiziell lesen. Was war da anderes zu tun als den unhaltbaren Posten aufgeben? Hätte ich in Prag bleiben müssen, so war ich ein verlorener Mann. Der Ruf nach Jena hat mich gerettet. Ich danke ihn Seebeck. Höfler, der Schuft, der Geschichtsverdrehher und Urkundenfälscher – auctore Droysenio – ist jetzt in Prag alles: Dekan des Professorenkollegiums, Prüfungsdirektor, im Doktorenkollegio vorndran, Entdecker slawischer Urhandschriften, in der Wiener Akademie Hussvertilger usf. usf. Der Kerl ist für Österreich gemacht und geboren.

21. Von Österreichischen Kandidaten, die „jetzt nur im Geiste des echten und wahren Katholizismus ihre Wissenschaft lehren zu wollen“ in ihren Prüfungsmeldung versprechen, ist alles Denkbare in dieser Richtung zu erwarten. Auch sonst war ich in der Kommission, in der ich zeitweilig auch Griechisch, aushilfsweise auch Böhmisches prüfte, durch Unparteilichkeit und Nichtbeachtung der Protektion verhasst und verdächtigt. Freilich wie Höfler, der zu einem Pfaffen sagte: „Obgleich Sie in der Prüfung meine Fragen nicht beantwortet haben, so weiß ich doch, dass Sie ausgezeichnet bewandert sind in ihrem Fache“, so prüfte ich nicht. Übrigens war mein Fach ein Übles, denn fast kein Kandidat konnte lediglich Deutsch sprechen und orthographisch und verständlich schreiben; ich musste viel durchlassen, sonst hätte es gar keine Kandidaten gegeben. Ein Kandidat wollte mir einmal absolut nicht glauben, dass es heiße „ohne mich“, es müsse heißen „ohne mir“ und ich irre mich vielleicht. Als ich einen fabelhaft blöden, ganz unwissenden Kerl im Griechischen

20. Na tento dekret, s nímž mě seznámili, jsem mohl se zadostiučiněním odpovědět žádosti o propuštění. Předtím už zkusili spoustu věcí, aby mi tento post zprotivili. Třeba profesori historie zadali úkoly z období reformace, kandidáti hanili protestantismus tak sprostě, jak jen to šlo, a já jsem to musel oficiálně číst. Co mi zbývalo jiného, než se tohoto neudržitelného místa zříct? Když bych býval musel zůstat v Praze, byl bych ztracen. Nabídka z Jeny mě zachránila. Vděčím za ni Seebeckovi. Höfler, ten ničema, překrucovač dějin a padělatel dokumentů – auctore Droysenio – je teď v Praze vším: děkanem profesorského kolegia, ředitelem zkušební komise, v čele doktorského kolegia, hanobitelem Husa na Vídeňské akademii a mužem, který objevil staré slovanské rukopisy atd. atd. Ten chlap je prostě zrozen pro Rakousko.

21. Od rakouských kandidátů, kteří ve své přihlášce ke zkoušce slibují, že se „chtějí svůj obor učit v duchu pravého katolicismu“, je možné očekávat v tomto směru cokoli. I jinak jsem byl v komisi, kde jsem čas od času zkoušel řečtinu nebo na výpomoc češtinu, nenáviděný a podezřelý díky své nestrannosti a tomu, že jsem nebral ohledy na protekci. Ovšem, nezkoušel jsem jako Höfler, který řekl jednomu páterovi: „Přestože jste během zkoušky nezodpověděl moje otázky, dobře vím, že jste ve svém oboru velmi zběhlý.“ Ostatně můj předmět byl vůbec špatný, protože skoro žádný kandidát neuměl ani mluvit německy, ani srozumitelně psát bez pravopisných chyb a musel jsem jich spoustu nechat projít, jinak by nebyli vůbec žádní kandidáti. Jeden z nich mi kdysi vůbec nechtěl věřit, že je správně „beze mě“, že to přece musí být „bez mi“ a jestli se náhodou nemýlím. Když jsem nechal propadnout jednoho neuvěřitelně hloupého, úplně nevzdělaného chlapíka, řekl mi školský rada: „Ale to je přece nejlepší řečtinář v celém království a poklad jeho gymnaziální-

durchfallen ließ, sagte mir der Schulrat: „Aber er ist doch der beste Grieche im Königreich und die Perle der Gymnasiallehrer.“ Ich ahnte eine Ursache, fragte und vernahm, dass der Bruder des Burschen im Ministerium angestellt sei. Solche Rücksichten entscheiden in Österreich, nicht aber Fleiß und Kenntnisse allein.

22. Als ich mein Lehramt in Prag antrat, standen die Dinge indes noch viel schlimmer. Damals verlangte man mir, im Auftrage des Dekans, Zeugnis ab über die Befähigung eines Kandidaten der chirurgischen Magisterie, der das Abiturientenexamen an der Universität nachholen sollte, und zwar flehte dieser Mensch um Zeugnis über seine Kenntnis des Lateins fast fußfällig mit dem Bemerken: aus den übrigen Fächern habe er schon von meinen Kollegen die besten Zeugnisse, ohne dass er einer Prüfung sich habe unterziehen müssen. Übrigens könne er Latein, nämlich das erste Kapitel des „Crispus“. Es zeigte sich, dass er die deutsche Übersetzung des ersten Kapitels des Catilina des Sallust memoriert hatte (ohne auch nur lateinisch deklinieren zu können). Vor Curtius war er auf die Knie gesunken; mir bot er Geld, worauf ich ihn (wie später noch einen) die Treppe hinabwarf. Der Dekan bestimmte, weil wir uns weigerten, einen anderen (Vietz) zur Prüfung, der sich dieser Aufgabe natürlich mit besonderem Eifer erledigte.

23. Folgendes sind die zwei Prachtstückchen meiner Erfahrung als Prüfungskommissar. Kommt zu mir der Oberlandesgerichtsrat Claudi um Protektion für seinen Hauslehrer, der ein „ausgezeichneter Mensch“ sei (natürlich ein Schuft) zu erwirken und zu erfahren, was ich in der Prüfung denn fragen werde. Ich gebe ihm ungenügende Antwort durch Hinweis auf das Gesetz und dann dem Gespräch andere Wendung. Claudi sieht in meinem Zimmer Reck und Barren.
 „Was ist das?“
 „Geräte zum Turnen, das mir bei der Arbeit eine heilsame Unterbrechung bildet.“
 „Aber Herr Professor, Sie sind doch Professor Ordinarius; sind Sie nicht von unsrer Regierung sogar hereinberufen worden?“

ho učitele.“ Už jsem tušil příčinu, zeptal jsem se a dozvěděl se, že je bratr tohoto mladíka zaměstnaný na ministerstvu. Takové důvody rozhodují v Rakousku, ne píle a znalosti samotné.

22. Když jsem nastoupil do svého učitelského úřadu v Praze, bylo to ještě horší. Tehdy po mně na příkaz děkana chtěli vysvědčení o způsobilosti jednoho kandidáta magisterského studia chirurgie, který měl na univerzitě dodělat maturitní zkoušky. A to tento člověk žádal skoro na kolenu o potvrzení svých znalostí latiny s poznámkou: že z ostatních předmětů má prý už od mých kolegů nejlepší posudky, aniž by se musel podrobit zkoušce. Kromě toho tvrdil, že umí latinsky, totiž první kapitulu „Crispa“. Ukázalo se, že se naučil nazpaměť německý překlad první kapitoly Sallustiova Catilina (aniž by vůbec uměl latinskou deklinaci). Před Curtiem také padl na kolena; mně nabídl peníze, načež jsem ho vyhodil (stejně jako později ještě jednoho dalšího). Protože jsme se zdráhali, určil děkan jiného zkoušejícího (Vietze), který se samozřejmě zhostil tohoto úkolu s obzvláštní horlivostí.

23. Následují dvě skvělé historky z mých zkušeností jako komisaře zkoušek. Přišel ke mě rada vrchního zemského soudu Claudi kvůli protekci pro svého domácího učitele, který je „skvělý člověk“ (samozřejmě darebák), a aby zjistil, na co se teda budu u zkoušek ptát. Nedal jsem mu žádnou uspokojivou odpověď s ohledem na zákony a změnil jsem téma rozhovoru. Claudi uviděl hrazdu a bradla, které mám v pokoji.
 „Co to je?“
 „Tělocvičné nářadí, to mi při práci poskytne zdravé přestávky.“
 „Ale pane profesore, vy jste přece profesor ordinarius; dokonce vás sem naše vláda povolala.“
 „K službám pane rado vrchního zemského soudu.“

„Zu dienen, Herr Oberlandesgerichtsrat.“

„Wie können Sie dann so viel zu arbeiten haben, da unsre Regierung doch gewiss nur einen Mann berufen hat, der seine Sachen gelernt hat?“

„Allerdings geben mir die paar Vorlesungen wenig zu tun, aber man arbeitet doch literarisch, ich schreibe Bücher.“

Claudi, entsetzt über diese Rede, die ihm einen sehr verdächtigen Menschen zu verraten schien (nur unruhige Köpfe und Judenjungen schreiben Bücher, der gute Österreicher tut das nie):

„So, der Herr Professor treiben nebenbei literarischen Erwerb! Ich empfehle mich bestens!“ und verließ langen Gesichts eilig die Wohnung eines so bedenklichen Subjektes, das „literarischen Erwerb treibt“.

24. Zweites Prachtstück: Die Prüfung aus Geschichte hatte bestanden der „verdienstvolle“ Katechet (Religionslehrer, der stets Pfaffe ist) Kotrbelle vom Gymnasium zu Jitschin, verdienstvoll, weil er schon mehrere jüngere strebsamste Kräfte des Gymnasiums denunziert hatte; er hatte die Prüfung bestanden, ob schon er, wie ich aus der schriftlichen Arbeit über Geographie ersah, auf die Frage, warum sich Wien seiner geographischen Lage nach zur Hauptstadt des Kaiserreiches eigne, geantwortet hatte: „deshalb, weil sich seit mehreren Jahrhunderten dortselbst S. Majestät der Kaiser und die höchsten Behörden dauernd aufhalten.“ Dieser Kerl, schuftigen, blödsinnigen und dabei verschmitzten und anmaßenden Außerns, kam zur mündlichen Prüfung aus dem Deutschen.

„Was kennen Hochwürden von der deutschen Literatur?“

Nach Besinnen: „Auf der Schule haben wir eine Chrestomathie gehabt, ich bin aber jetzt 38 Jahre alt und weiß nicht mehr viel davon.“

„Die Namen Schiller und Klopstock werden Ihnen bekannt sein.“

„Jawohl.“

„Haben Sie etwas von ihnen gelesen?“

„Es wird wohl von ihnen auch etwas in der Chrestomathie gestanden haben.“

„Wann lebten die beiden?“

Silentium.

„Welcher von beiden war der frühere?“

„Jak to, že toho máte tolik na práci, protože naše vláda by určitě povolala jen takového muže, který se už všechno naučil.“

„Zajisté, těch pár přednášek mi opravdu nedá moc práce, ale jsem literárně činný, píšu knihy.“

Claudi, šokován tímto prohlášením, které se mu zdálo být prozrazením velmi podezřelého člověka (totiž jen nespokojenci a židovští mladíci píšou knihy, správný Rakušák nikdy):

„No teda, pan profesor se také věnuje literární činnosti! Poručím se!“

A s protaženým obličejem opustil byt velmi podezřelé osoby, která „provozuje literární činnost“.

24. Druhá historka: „zasloužilý“ katecheta Kotrbelle (učitel náboženství, který je stále farářem) z gymnázia Jičín složil zkoušku z dějepisu, zasloužilý, protože už udal několik mladších pilných zaměstnanců gymnázia. Zkoušku složil, i když odpověděl na otázku, jak jsem viděl v písemné zkoušce, proč se Vídeň z geografického hlediska hodí za hlavní město císařské říše následovně: „Proto, protože se na tom stejném místě už několik století zdržuje jeho veličenstvo císař a nejvyšší úřady.“ Tenhle chlap, lotrovského hloupého a přitom mazaného a arogantního zevnějšku, přišel na ústní zkoušku z němčiny.

„Co znáte velebnosti z německé literatury?“

Po chvilce přemýšlení: „Ve škole jsme měli chrestomatii, ale už je mi 38 let a moc si z toho nepamatuji.“

„Jména Schiller a Klopstock vám budou známa.“

„Ovšem.“

„Četl jste od nich něco?“

„Určitě o nich tehdy v chrestomatii taky něco bylo.“

„Kdy žili?“

Ticho.

„Který z nich žil dřív?“

„Klopstock.“

„Kdy žil Klopstock?“

„Ve dvanáctém století.“

„Rozmyslete si to.“

„Klopstock.“

„Wann lebte Klopstock?“

„Im zwölften Jahrhundert.“

„Besinnen Sie sich!“

„Ach nein! Ich habe mich geirrt; Schiller lebte ja im vierzehnten Jahrhundert und somit Klopstock im dreizehnten.“

„Sie wissen, es gibt zweierlei Deutsch; Altdeutsch, das versteht man nicht mehr, wen man's nicht gelernt hat, und Neudeutsch, das versteht man, wenn man Deutsch sprechen kann; haben Klopstock und Schiller in ersterer oder letzterer Sprache geschrieben?“

„Sie haben beide in der altdeutschen Sprache geschrieben, die man nicht mehr verstehen kann.“

Ich setze das ins Zeugnis; das Ministerium belobte dies und verfügte die Nichtausfolgung des Prüfungszeugnisses an den Kandidaten so lange „bis er durch neuerliche Prüfung bewiesen haben würde, dass er die Lücken in seiner Kenntnis der deutschen Literatur ausgefüllt habe.“

Wenige Tage darauf stellte ihn dasselbe Ministerium als wirklichen Professor der Geschichte am Jitschiner Gymnasium an.

25. Ein sehr wohl empfohlener Kandidat für das Lehramt der deutschen Sprache in allen Klassen (die Prüfung fordert hierzu Vertrautheit mit dem Mittelhochdeutschen, Kenntnis des Althochdeutschen und Gotischen), der suppl. von Professor X., las die Zeilen der ihm vorgelegten Lachmannschen Ausgabe der Nibelungen nicht quer über die ganze Seite, sondern die Halbverse von oben nach unten. Ein anderer Kandidat konnte so wenig Deutsch, dass ihm die Worte für ganz bekannte Dinge fehlten. Als ich auf eine Landkarte deutete und ihn fragte: „Wie heißt das auf Deutsch?“

Antwortete er: „Das ist mapa.“

Und doch ward es sehr ungnädig aufgenommen, dass ich solche Herren durchfallen ließ.

26. Die Studenten heißen hier Hörer und das mit Recht; Studenten sind sie nicht, denn in unserer Fakultät wenigstens wird nicht studiert, sondern von bettelarmen Leuten, die sich durch meist jämmerlich bezahlte Unterrichtsstunden nähren, das Heft des Professors geochst, gebüf-

„Ach ne! Zmýlil jsem se; Schiller přece žil ve čtrnáctém století, a tak musel být Klopstock ve třináctém.“

„Víte, že jsou dva druhy němčiny; stará němčina, které už nerozumíme, pokud se ji nenaučíme, a nová, které rozumí všichni, kdo umí německy; psali Schiller a Klopstock tím prvním, nebo druhým typem?“

„Oba psali starou němčinou, které již dnes nerozumíme.“

Napsal jsem to do posudku; ministerstvo to pochválilo a nařídilo, aby kandidátovi nebylo vydáno osvědčení, dokud ten „při další zkoušce nedokáže, že si doplnil mezery ve svých znalostech německé literatury.“ Pár dní nato ho to samé ministerstvo ustanovilo skutečným profesorem dějepisu na jičínském gymnáziu.

25. Jeden kandidát na učitelství německého jazyka ve všech třídách s velmi dobrým doporučením (při zkoušce se k tomu vyžaduje zběhlost ve středohornoněmčině, znalost starohornoněmčiny a gótštiny), zástupce profesora X, četl řádky Lachmannova vydání Nibelungů, které jsme mu předložili, ne napříč přes celou stránku, nýbrž jen půlverší shora dolů. A jiný kandidát zas uměl tak málo německy, že mu chyběla slova pro základní věci. Když jsem ukázal na mapu a zeptal se ho:

„Jak se to řekne německy?“

Odpověděl: „Das ist mapa.“ (německy die Karte)

26. Studentům se tu říká posluchači a to právem. Nejsou studenty, neboť teda aspoň na naší fakultě se nestuduje, nýbrž se tu velmi chudí lidé, kteří se většinou živí vyučováním bídňě placených kondičních hodin, otrocky nazpaměť našprtají profesorův sešit nanejvýš s pomocí

felt, auswendig gelernt, wenn es hoch kommt, unter Benützung einiger Handbücher auf der Bibliothek. Denn Bücher kaufen können sich diese Leute nicht. Sie wohnen meist bei Handwerkern, oft mit deren Familie gemeinsam. Früher wurden sie wie Schuljungen behandelt und viele Professoren lesen noch den „Katalog“, da man dieses tun darf; auf unablässiges Andrängen von allen Seiten gab der Minister endlich dieses zu. Die Fortbildung ist erbärmlich, jetzt indes doch besser als anfangs. Seltne sehr rühmliche Ausnahmen finden sich, diese Leute fühlen sich aber in ihrer eigenen Heimat sehr unglücklich. Indes schrieb noch vor kurzem ein Philologe in Langes Vorlesung über griechische Literaturgeschichte durchwegs „Bibelgeographie“ für „Bibliographie“. Dass man alles, auch das bekannteste an die Tafel schreiben muss, versteht sich und doch stehen die Hefte meist voll Unsinn. In ihrem Benehmen sind sie furchtsam kriechend gegen den Professor, von dessen Willkür sie alles fürchten, alles hoffen; denn dass er ein nur die Sache ansehender, gerechter Mann sei – das ist eine Kategorie, nach der hier überhaupt nicht geurteilt wird. Lässt sich die Frau des Professors unvorsichtigerweise vor einem „Hörer“ sehen, so strebt er krampfhaft danach, ihr die Hand zu küssen, selbst wenn sie, wie dies meine solcher Unsitte unkundige Frau getan, ihre Hände auf dem Rücken sicherzustellen sucht.

27. Die erste Vorlesung, die ich hielt, war über griechische Grammatik. Nach einigen Wochen merkte ich deutlich, dass ich vor staunenden und meine vergleichende und erklärende Darstellung des Gegenstandes offenbar nicht im geringsten fassenden Leuten sprach; ich kam auf den Gedanken nachzufragen und, siehe da, keiner konnte auch nur ordentlich deklinieren, von Konjugieren ganz abgesehen. Damals bestand der griechische Unterricht doch im Auswendiglernen einiger Seiten der „brevis sectio grammaticae“, welche ohne Accente außer einigen verlaufenen Circumflexen auf ε, ο usw. und voll der größten Fehler. Sowie ich das merkte, ließ ich die Leuten nach dem kleinen Kühner auf die Weise das Griechische treiben

příruček z knihovny. Nemohou si totiž dovolit kupovat knihy. Bydlí většinou u řemeslníků často dohromady s celou rodinou. Dřív se s nimi jednalo jako se školáky a mnoho profesorů ještě teď čte „prezenčku“, neboť je to povoleno. Po neustálém nátlaku ze všech stran to ministr konečně přiznal. Další vzdělání je v žalostném stavu, i tak ale v lepším než na začátku. Vzácně se našly i světlé výjimky, takoví lidé se ale ve vlastní zemi cítili velmi nešťastně. Zatím ale jeden filolog ještě nedávno psal na Langově přednášce o dějinách řecké literatury „Bibelgeographie“ (biblická geografie) místo „bibliografie“. To se rozumí, že se muselo i to nejznámější psát na tabuli, a přesto byly většinou sešity studentů plně nesmyslů. Studenti se chovají strašně podlézavě k tomu profesorovi, od jehož svévole se mohou obávat všeho i ve vše doufat; neboť jen on má být tím oprávněným mužem znalým své věci – to je kategorie, podle níž se tu vůbec neposuzuje. Nechá-li se profesorova žena neprozíravě spatřit nějakým z těchto posluchačů, student se jí hned křečovitě snaží políbit ruku, i když jí zkusí schovat za záda jako moje žena, neznalá tohoto zlovyku.

27. Moje první přednáška byla o řecké grammatice. Po několika týdnech jsem si všimnul, že mluvím před užaslymi lidmi, kteří zjevně ani v nejmenším nechápou můj srovnávající a vysvětlující popis tématu. Napadlo mě se zeptat a ejhle, nikdo neuměl ani pořádně skloňovat, nehledě na časování. Tehdy se vyučování řečtiny skládalo z učení se nazpaměť několika stránek „brevis sectio grammaticae“, která neměla akcenty kromě pár zbloudilých cirkumflexů nad ε, ο atd. a byla plná hrubých chyb. Jak jsem to zpozoroval, nechal jsem je učit se řečtinu podle malého Kühnera, jak se to dělá tak asi v tercii na nerakouských gymnáziích.

wie etwa in Tertia eines außerösterreichischen Gymnasiums.

28. „Ehrgefühl“ hat der „Hörer“ ebenso wenig als die gesamte Bevölkerung. Es fleht und bittet inständig um ein gutes Zeugnis. Anfangs geschah mir, dass mir Zeugnis über Prüfungen abgefordert ward, die nicht gehalten werden sollten, und zwar unter Anbieten von Geld. Seitdem ich mit eiserner Konsequenz diese Kerle sofort aus der Türe und noch dazu die Treppe hinunter warf, wards besser damit.

29. Mit den Judenjungen hatte ich in den ersten Jahren meine schwere Not. Nicht genug, dass sie im Kolleg Antiquariatsgeschäfte mit den Studenten, ja sogar mit mir selbst treiben wollten, gingen sie so weit, früh um vier Uhr zu mir kommen, um Zeugnis zu holen (natürlich abermalige Dietreppenhinabfuhrwerkung); um ungesetzliche Schenkung der Kollegiangeldes zu bitten u. dergl. Einem sagte ich einmal:

„Schenken darf ich Ihnen das Geld nicht, bezahlen müssen Sie es; da Sie aber nicht für einen Kreuzer, geschweige denn für vier Gulden bei mir gelernt haben, so kommen Sie nach sechs Wochen wieder zu mir, bis dahin habe ich das Geld von der Quästur erhalten und dann will ich es Ihnen wieder geben.“

„Ach, Herr Professor sind doch gar zu gütig.“
Nach sechs Wochen kam der Kerl und holte sich das Geld.

30. Als Professor Curtius einen an ihn empfohlenen Studenten zu sich zum Essen einlud, ließ dieser außerordentlich auf sich warten. Frau Curtius kam zufällig in die Küche und fand da zu ihrem Erstaunen den geladenen Gast, der auch seinerseits sehnlich auf Speise harrete, in der Meinung, er werde sie in der Küche bei der Magd verabreicht erhalten.

31. Als ich einst zu Schuldiener Fischer um Schwamm und Kreide schickte (diese zwei Bedürfnisse haben mir überhaupt viel zu schaffen gemacht). Kam dieser wütend ins Auditorium, stürzte auf den Katheder und hielt meiner nicht achtend eine Anrede an die Zuhörer etwa folgenden Inhalts: „Sis doch a rechte Schand, dass

28. „Smysl pro čest“ má „posluchač“ stejně tak málo jako celé obyvatelstvo. Stále žádání a snažně prosí o dobré vysvědčení. Na začátku se mi stalo, že po mě za úplatek chtěli osvědčení o zkoušce, která se neměla konat. Od té doby, co jsem s velkou důsledností všechny tyhle chlapičky hned vyhazoval ze dveří, se to zlepšilo.

29. Prvních pár let jsem měl s židovskými mladíky těžké časy. Nestačilo, že chtěli na přednáškách prodávat staré knihy studentům a dokonce i mně, zašli tak daleko, že si ve čtyři hodiny ráno přišli pro vysvědčení ke mě domů (samozřejmě jsem je vždycky vyhodil); prosili o nezákonné darování školního a podobně. Jednou jsem jednomu řekl:

„Ty peníze vám darovat nesmím, zaplatit to musíte; protože jste se ale u mě nenaučil nic ani za krejcar, natožpak za čtyři zlaté, stavte se u mě za šest týdnů, do té doby dostanu ty peníze od kvestora a potom vám je vrátím.“

„Ach, pane profesore, vy jste tak laskavý.“
Za šest týdnů si ten chlapiček přišel pro peníze.

30. Když k sobě profesor Curtius pozval na jídlo jednoho studenta, kterého mu doporučili, nechal tento na sebe velmi dlouho čekat. Paní Curtiová přišla náhodou do kuchyně a ke svému překvapení tam našla pozvaného hosta, který už také dlouho jídlo toužebně očekával v domněnání, že ho dostane v kuchyni u služebné.

31. Jednou jsem poslal ke školníkovi pro houbu a křidu (vůbec mi vždycky dalo velkou práci sehnat tyhle dvě věci). Školník vtukl do posluchárny, opřel se o katedru a mě si nevšímaje měl ke studentům řeč zhruba následujícího obsahu: „To je fakt děsná vostuda, jak se tady děsně krade. Hned jak pan profesor

so gemaust werd. Gleich wenn Herr Professor raus sind, kumm ich um mein Schwamm und Kreiden, habns aber allweil schon gemaust. Will ich nix sogn, könnens doch brauchen. Aber lässt Frau amol alten Hader liegen, hobns a gleich gemaust. Das is a Schand, das die Herrn so mausen“ usf.

32. Solchen Leuten, die besser täten orthographisch schreiben und Lateinisch Geschichte u. dergl. zu lernen, vergleichende Grammatik vortragen zu sollen, dazu gehört etwas. Freilich waren meine Vorlesungen sehr stark besucht; bis zu 56; Sanskrit einmal mit 25; im fünften Kurs noch von sieben usf. Keine Vorlesung hielt ich, in der nicht ein Professor stehender Zuhörer war, und doch weiß ich, dass ich, vielleicht zwei oder drei Schüler von mir ausgenommen, fast vergeblich dort gelehrt und gewirkt habe.

33. Die peinliche Art und Weise, wie alles Amtliche, besonders Steuer- und Passangelegenheiten betrieben werden, ist bekannt. Es ist fast unmöglich, etwas ins „Ausland“ zu versenden; um eine Sendung Bücher von dort in Empfang zu nehmen, braucht man oft schwere Tage und hat bei neun Stellen dabei zu tun.

34. Das Briefgeheimnis scheint noch jetzt sehr schlecht in Österreich gewahrt zu werden. Das frühere System kenne ich samt Manipulationen von einem dabei tätig gewesenem Beamten. Mir sind mehr als 7 Briefe in wenigen Jahren verloren gegangen, meist an mich gerichtete, darunter sehr wichtige, deren Verlust folgen hatte; viele erhielt ich verspätet. Andre bekam ich an der Seite aufgeschnitten, mehrere postamtlich versiegelt, einen „zufällig geöffnet“, einen mit einem dem Petschaft des Absenders nur einnigermaßen ähnlichen Petschaft gesiegelt. In Österreich rekommandiert man alle halbwegs wichtigen Briefe. Kreuzbandsendungen sogar bekam ich mit dem Stempel der „Bücherrevisionscommissions“ – Zensur.

35. Am lächerlichsten ist die Theaterzensur; früher durften die Hugenotten nicht mit dem Texte gegeben werden, sondern es ward der Musik ein anderer Text, irre ich nicht: „Welfen

vytahne paty, přidu vo svou houbu a křidy, jo to se furt kradlo. Nic neřikam, šak to můžou potřebovat. Ale nechte jednou starý hadry mé paní, ste je hned šlohli. To je vostuda, že páni tak kradou.“

32. Přednášet srovnávací gramatiku takovým lidem, kteří by udělali lépe, kdyby se učili správně pravopisně psát a studovali dějiny latinsky apod., to je něco. Pravda, na moje přednášky chodilo hodně studentů; až 56; na sanskrit jednou 25; v pátém kurzu ještě od sedmi atd. Neminula žádná přednáška, aby se na ní neobjevil profesor jako posluchač, a přesto vím, že s výjimkou dvou tří studentů jsem tam učil a působil skoro zbytečně.

33. Trapný způsob vyřizování všech úředních záležitostí, obzvlášť těch týkajících se daní a cestovních dokladů, je všeobecně znám. Je skoro nemožné odeslat něco do „zahraničí“. K tomu, abychom mohli převzít zásilku knih, je třeba několika namáhavých dnů, kdy musíte obejít devět úřadů.

34. Poštovní tajemství se v Rakousku stále ještě zachovává velmi zřídká. Dřívější systém se všemi machinacemi znám od jednoho úředníka, který tam byl zaměstnaný. Za několik let se mi ztratilo víc než sedm dopisů, většinou adresovaných mně, a mezi nimi velmi důležité, jejichž ztráta pak měla následky; mnoho dopisů jsem dostal se zpožděním. Jiné jsem dostal po straně rozříznuté, mnohé byly zapečetěné poštou, jeden „náhodně otevřený“, jeden zapečetěný vcelku podobným pečetiďlem jako bylo to odesílatele. V Rakousku se posílají doporučeně všechny aspoň trochu důležité dopisy. Jednu zásilku tiskovin jsem dokonce dostal s razítkem „komise pro kontrolu knih“ – cenzura.

35. Nejsměšnější je divadelní cenzura; dřív nesměli dávat Hugenoty s textem, tak té době dali jiný text, jestli se nepletu, jmenoval se „Welfové a Weiblingerové“. Úklady a láska,

und Waiblinger“ genannt, unterlegt; Kabale und Liebe, das noch zu meiner Zeit deutsch nur kastriert, böhmisch aber gar nicht gegeben werden durfte, war auch wegen des „sittenverderblichen“ Zerwürfnisses zwischen Vater und Sohn verpönt; für den Vater wurde daher überall ein Onkel eingesetzt, sodass der junge Ferdinand von Walter demnach höchsten Pathos ausrief: „Es gibt eine Gegend in meinem Herzen, worin das Wort ‚Onkel‘ noch nie gehört worden ist.“ In Goethes Egmont hörte ich selbst die Brüsseler Bürger rufen: „Es lebe die Zufriedenheit!“ Das hab ich deutlich und mit mir Hunderte gehört, von denen freilich nur wenige das *quid pro quo* bemerkt haben.

36. Die gesamte Prager Bevölkerung macht einen kläglichen Eindruck. Es fehlt alles Ehrgefühl und meist auch die Ehrlichkeit. Jeder wird mit Furcht geboren, lebt mit Furcht und stirbt mit Furcht. Gesinnungslosigkeit ist Zierende eines „Wohlgesinnten“; von einem Charakter ist bei niemand die Rede (ist übrigens auch eine in Prag unbekannte Norm der Beurteilung von Menschen). Einer hält den andren für einen Spitzbuben und hat in hundert Fällen neunundneunzigmal Recht. An öffentlichen Orten meiden sich Leute, einer hält den andren für einen „Spitzel“. Der Mittelstand fehlt; nur die hohe Aristokratie und die reichen Juden haben einige „Bildung“, das übrige ist Pöbel. Ein Apotheker, der zu den gebildetesten Leuten der Stadt gezählt wird, ließ mich einmal durch einen Kollegen von mir fragen, wie er sein Schild schreiben lassen solle, ob „zum goldnen Hirschen“ oder „Hirsch“n“

37. Über die völlige Impotenz der Tschechenpartei brauche ich kein Wort zu verlieren. Um schnell eine Literatur zu erzielen, sudelten sie in der erbärmlichsten Weise meist aus den schlechteren deutschen Kompendien usf. Bücher zusammen, übersetzten ohne das Original zu verstehen und ohne ihrer eigenen Sprache Meister zu sein aus den klassischen Sprachen usf. und alles dies ward als großartige Leistung mündlich und schriftlich gepriesen und die Autoren vergöttert. Im speziellen Auftrage Thuns rezensierte ich solche Machwerke nach

teré se ještě za mě mohly hrát německy jen okleštěně a česky vůbec ne, byly zakázány taky kvůli roztržce mezi otcem a synem, která „kází morálku“. Proto se všude místo otce používal strýc, takže pak podle toho mladý Ferdinand von Walter zvolá s největším patosem: „Mám v srdci jednu část, kam ještě slovo ‚strýc‘ neproniklo.“ V Goethově Egmontu jsem sám slyšel občany Bruselu volat: „Ať žije spokojenost!“ To jsem slyšel naprosto zřetelně se stovkami dalších lidí, z nichž snad jen pár zpozorovalo toto *quid pro quo*.

36. Celé obyvatelstvo Prahy vzbuzuje žalostný dojem. Všem chybí smysl pro čest a většinou poctivost. Každý se už se strachem narodí, žije s ním a i zemře ve strachu. Bezcharakternost je ozdobou tomu „správně smýšlejícímu“; o charakteru tu vůbec nemůže být řeč (ostatně je to taky v Praze neznámé hledisko pro posuzování člověka). Jeden druhého považuje za darebáka a ze sta případů má v devadesáti devíti pravdu. Na veřejných místech se lidé ostatním vyhýbají, jeden druhého považuje za „špicla“. Střední vrstva chybí; jen vyšší šlechta a bohatí Židé mají jakési „vzdělání“, ten zbytek je plebs. Jeden lékárník, který se počítá mezi nejvzdělanější lidi ve městě, se mě jednou přes svého kolegu ptal, jak má nechat napsat svůj vývěsní štít, jestli „U Zlatého jelena“ nebo „jelenem“.

37. Naprostou neschopnost české strany nemusím vůbec zmiňovat. Aby rychle vytvořili literaturu, splácali knihy tím nejubožejším způsobem ze špatných německých kompendií atd., překládali z klasických jazyků, aniž by rozuměli originálu a aniž by sami mistrovsky zvládli svoji vlastní řeč atd. To všechno chválili jak ústně, tak písemně a uctivali tyto autory. Ze zvláštního pověření Thuna jsem tyhle slátaniny po zásluze recenzoval a zároveň jsem sám psal lepší. To vzbudilo hněv a závist pánů té strany, které všechny velmi dobře znám. Rozhodli se,

Verdienst, schrieb aber selbst zugleich Besseres. Dies erregte die Wut und Neid der Herren von der Partei, die ich sehr wohl kenne. Man beschloss sich des verfluchten Deutschen um jeden Preis zu entledigen, und da man natürlich auf dem wissenschaftlichen Felde mit mir nicht in die Schranken treten konnte, so schlug man einen Weg ein, der mich in den tiefsten Abgrund menschlicher Verworfenheit blicken ließ. Eine Anzahl Säulen (sloupy), darunter, wie ich sichersten Grund habe zu vermuten, Hanka, Rieger etc., kurz die Herren vom böhmischen Kasino (beseda) taten sich im Herbste 1851 zusammen, als noch Belagerungszustand war, und denunzierten mich, der ich eine Zeitung nicht einmal las, sondern Nacht und Tag an meiner slawischen Grammatik arbeitete, als Verfasser aller über Österreich sich feindlich aussprechenden Korrespondenzen, später auch als ein Haupt der über Europa verbreiteten republikanischen Verschwörung; die Versammlung fände bei mir statt; ich hätte in dem und dem Wirtshause mit Rieger und Springer (die sich auffallend an mich herandrängten, um mich durch ihren Umgang verdächtig erscheinen zu lassen) auf das Wohl der roten Republik angestoßen usf. usf.

38. So denunzierte man von anscheinend verschiedenen Seiten sowohl beim Kriegsgerichte (es war noch Belagerungszustand) als bei der Stadthauptmannschaft und hatte nichts Geringeres als meine Verhaftung im Auge, um mich als Professor unmöglich zu machen. Wo ich mich sehen ließ, folgten mir nun Spitzel; in meine frühere Wohnung kamen die Spitzel sich nach meinem Umgang erkundigen (ein Hausmeister warnte mich mit den Worten: Machen Sie, dass Sie fortkommen; es war a Spitzel, ich habe erst gestern a Hur locken und fragen gesehn.) und eines guten Morgens (im Oktober) erschienen ein Offizier und ein Zivilpolizist um Haussuchung in meinen Papieren zu tun. Ich ließ die Herren, die übrigens sehr höflich waren, gewähren und sie nahmen einige alte Briefe, die ich noch in Bonn bekommen hatte, vor der Redaktion der Kölner und Augsburger Zeitung in Beschlag. Über diese Sache hielt ich tiefstes Schweigen um nicht meinen Feinden das Vergnügen zu

že se toho zatraceného Němce zbaví za každou cenu, a protože se samozřejmě se mnou nemohli měřit v oblasti vědecké, tak zvolili cestu, díky níž jsem se podíval až na samé dno lidské podlosti. Značné množství významných lidí, mezi nimi Hanka, Rieger, atd., zkrátka pánové z České besedy, jak se mohu s jistotou domnívat, se spojili na podzim roku 1851, když byl ještě stav obležení, a udali mě jako tvůrce veškeré korespondence, která se nepřátelsky vyjadřovala k situaci v Rakousku a později jako hlavu republikánského spiknutí rozšířeného po celé Evropě, i když jsem ani nečetl noviny a dnem i nocí pracoval na své slovanské gramatice. Prý se u mě konají shromáždění; také jsem si měl v hospodě připíjet s Riegrem a Springrem (ti se na mě nápadně tlačili, abych díky svým společenským stykům vypadal podezřele) na blaho červené republiky.

38. Nejspíš mě udalo několik lidí jak u válečného soudu (byl ještě stav obležení), tak i u městského hejtmanství, a neměli v úmyslu nic menšího, než mě nechat zatknout, aby mě jako profesora znemožnili. Kde jsem se ukázal, všude mě sledovali špehové; do mého bývalého bytu přišli vyzvědači, aby se poptali na moje známé (jeden domovník mě varoval: Dělejte, jak dyž byste vodjížděl; byl tu nějaké špicl, sem taky včera viděl jednu lehkou děvku, jak se vyptává.). A jednoho krásného rána (v říjnu) se objevil oficír a policista v civilu, aby provedli domovní prohlídku. Nebránil jsem těm pánům, kteří ostatně byli velmi zdvořilí, a oni mi zabavili pár starých dopisů, které jsem dostal ještě v Bonnu od redakce kolínských augsburských novin. O téhle věci jsem s nikým nemluvil, abych svým nepřátelům neudělal tu radost, že se jim povedlo udělat ze mě podezřelého, ale stěžoval jsem si přímo ministroví, panu hraběti Thunovi. Jaké bylo moje překvapení, když jsem teprve po

machen mich in der öffentlichen Meinung als verdächtig dargestellt zu sehen, beklagte mich aber in deutschen Ausdrücken beim Grafen Thun, dem Minister, persönlich. Wer stellt sich mein Erstaunen vor, als ich nach einigen Wochen ein höchst ungnädiges Schreiben Sr. Excellenz erhielt, des Inhalts, dass ich ja doch für „so schlechte Blätter, so verwerflicher Tendenz wie die Kölner Zeitung“ korrespondiert hätte. Darauf replizierte ich, dass diese Briefe nicht an den „k. k. Professor S. in Prag“, sondern an den „Privatdozent S. in Bonn“ gerichtet waren und dass man, ehe man einen Staatsdiener der Wortbrüchigkeit und Lüge anklagte, sich wohl hätte die Mühe geben dürfen das Datum unter den Briefen zu lesen, auf die man solche Anklage stützte. Hierüber erhielt ich später eine befriedigende Erklärung des Ministers und die Sache war abgemacht. Meine falschen Ankläger wurden aber nicht bestraft und mir auch keine Genugtuung gewährt.

39. Einige Anekdoten, die ich erlebt habe, mögen als weitere Charakteristika des Tschechentums hier Platz finden.

40. Ich aß einst in einer Weinhandlung mit dem (jetzt abgesetzten) Prof. med. Hamerník und dem Advokaten Dr. jur. P. zufällig an einem Tische. Die Herren kamen auf deutsche Philosophie zu reden und bezeichneten sie als die größte Dummheit auf Erden. Auf meine Frage, was sie denn davon kennten und vor der deutschen Literatur überhaupt, erhielt ich die Antwort, so dummes Zeug läsen sie nicht. Ich erklärte sie sodann für erbärmliche Menschen und verließ ihre meiner unwürdige Nähe und später das Lokal. Ich erfuhr nachher durch den Wirt, nach meinem Weggehen hätten die Herren geäußert: die deutsche Philosophie und die deutsche Literatur überhaupt müsse am Ende doch so übel nicht sein, da ich, der ich doch ein vernünftiger Mensch sei, mich ihrer in so kräftiger Weise angenommen hätte.

41. Einst hatte ich Gelegenheit zwei tschechische Studenten, die sich beim Biere gütlich taten, zu belauschen. Beim zweiten Glas meinten sie, Deutsche und Romanen seien nur verderbte

několika týdnech dostal velmi nevládné psaní jeho excelence následujícího obsahu, že jsem si přece dopisoval s „tak špatnými novinami zavrhovníhodných sklonů jako kolínské noviny“. Nato jsem odpověděl, že tyto dopisy nebyly adresované „k. k. profesoru S. v Praze“, nýbrž „soukromému docentovi S. v Bonnu“, a že by si měl dát tu námahu a přečíst si datum těch dopisů, na nichž zakládá své obvinění, než nějakého úředníka nařkne z věrolomnosti a ze lži. Nato jsem později obdržel uspokojivé ministrovo vysvětlení, čímž byla věc vyřešena. Ovšem ti, kteří mě křivě obvinili, potrestáni nebyli, ani se mi nedostalo žádného zadostiučinění.

39. Uvedu zde několik anekdot, které jsem zažil a mohou posloužit jako další charakteristika češství.

40. Tehdy jsem náhodou jedl ve vinárně u jednoho stolu s (nyní sesazeným) prof. Hamerníkem a advokátem JUDr. P. Pánové se začali bavit o německé filozofii a označili ji za největší nesmysl na zemi. Na mou otázku, co že z ní a z německé literatury vlastně znají, mi odpověděli, že prý takové blbosti nečtou. Nato jsem prohlásil, že jsou ubožáci, a opustil jsem jejich společnost, která je pod mou úroveň, a později i lokál. Potom jsem se od hostinského dozvěděl, že se pánové po mém odchodu vyjádřili asi takto: německá filozofie a německá literatura nakonec nemusí být tak špatná, když jsem se ji já, přece rozumný člověk, jal bránit takovým způsobem.

41. Jednou jsem měl příležitost poslouchat dva české studenty, kteří se pustili do pití piva. Při druhé sklenici říkali, že Němci a románské národy jsou jen zkažení Slované (jak známo ten-

Slawen (bekanntlich ist diese Ansicht in der tschechischen Literatur in mehreren Werken aufs gründlichste bewiesen und dargetan), das Deutsche, Lateinische usw. ein entartetes Slawisch. Bei der dritten Halbe erfuhren andre Nationen dasselbe Schicksal und, ehe ich wegging, hatten sie sich fest in die Meinung verrannt und hineingetrunknen: die ganze Welt sei ursprünglich slawisch gewesen und nur im Laufe der Zeit hätten sich viele Völker dieses erhabenen Ursprungs mehr oder minder unwürdig gemacht und entäußert. So komisch die Sache sich anhört, so hat sie doch ihre ernste Kehrseite. Die herabkommene Nation sucht für die elende Gegenwart Ersatz in einer maßlosen phantastischen Erträumung einstiger Größe.

42. Gleich nach meiner Ankunft rühmte sich ein Geistlicher – ein Dompfaffe – im Bierhause gegen mich: dass er die orientalische Sprache verstehe, und war ungehalten über mein Bedenken, dass es deren doch wohl mehr als eine geben möge. Derselbe pflegte auch auseinanderzusetzen, dass aus dem Unterleibe Röhren ins Gehirn steigen, in welchen die Flatus bis in den Kopf gelangen können. Bei ihm schien allerdings etwas der Art vorhanden zu sein. Roher und dummer Pfaffen traf ich überhaupt nicht wenig; im Ganzen kann ich aber der niedern Geistlichkeit ein gewisses unbeengtes natives, oft heiteres und humoristisches Benehmen nicht absprechen.

43. Der Deutsche in Prag ist nicht besser gear- tet als der Tscheche, übertrifft aber diesen an Gesinnungslosigkeit, da ihm auch das bisschen nationales Element fehlt, was bei jenen das einzig höhere Fünkchen ist, das noch nicht völlig erlosch. So ist auch unsere deutsche evangelische Gemeinde der Schauplatz niedriger Intrigen und pöbelhafter Gemeinheiten.

44. Der Tscheche echten Schlages neigt zum Hussitismus und fühlt sich zu uns Protestanten hingezogen; deswegen ist Höflers Aufgabe dort auch die, Huss mit Kot zu bewerfen und Luther dazu (er liest auch „deutsche Literaturgeschichte bis zum Verfall der Blüte durch die religiösen

to názor je důkladně prokázán v mnoha dílech české literatury), němčina, latina atd. je jen zka- žená slovanština. Při třetím pivu potkal i ostatní národy stejný osud a dřív než jsem odešel, byli hluboce přesvědčeni o tom, že celý svět byl pů- vodně slovanský a teprve postupně se mnoho národů stalo nehodných svého vznešeného pů-vodu a zřeklo se ho. I když je to na první pohled komické, má to i stinnou stránku. Zubožený ná-rod hledá náhradu bídné současnosti v nadmíru fantastickém snu o bývalé slávě.

42. Hned po mém příjezdu se chlubil v hospo- dě jeden duchovní, chrámový kněz, že rozumí orientální řeči, a byl velmi mrzutý, když jsem o tom pochyboval a poznamenal jsem, že těch jazyků přece určitě musí být víc. Ten samý chla- pík často vysvětloval, že z břicha stoupají do mozku trubičky, kterými se flatus může dostat až do hlavy. Však to taky vypadalo, že on musí mít něco na ten způsob. Surových a hloupých farářů jsem nepotkal málo; v celku ale nemůžu nižším duchovním upřít určité nespoutané naiv- ní, často veselé a vtipné chování.

43. Němec v Praze není o nic lepší než Čech, překoná ho ale v bezcharakternosti, neboť mu chybí i ta troška národního citění, co je jedinou ušlechtilou jiskřičkou toho druhého, která ještě úplně nevyhasla. I naše německá evangelická obec je dějištěm podlých intrik a neobyčejného sprost'áctví.

44. Čech správného ražení se přiklání k husit- ství a cítí se být přitahován k nám protestantům; proto je tu Höflerovým úkolem, pošpinit Husa a Luthera. (Četl také „německé dějiny literatury až k úpadku jejího rozkvětu kvůli náboženským sporům 16.století“. Každé slovo lež.)

Streitigkeiten des 16. Jahrhunderts“ Jedes Wort eine Lüge!)

45. Desto mehr Kränkendes tut uns die Universität selbst an, die, unseren Protestantismus ignorierend, uns zu allen Feierlichkeiten in die katholische Kirche einladet, zu Messe usw., denn Rektor, Dekanswahl usf. alles wird in der Kirche gefeiert, weil die Universität unter dem jeweiligen Erzbischofe als Kurator und Protector studiorum steht. Außer Leonhardi haben jedoch wir Protestanten jedoch nie einen Schritt offiziell in eine katholische Kirche getan, freilich können wir deshalb nie eine akademische Würde bekleiden. Ein Wiener Professor pries in der Wiener Zeitung Ferdinand II. wegen seiner „Säuberung Wiens von den protestantischen Elementen“ und der Erzbischof von Litmeritz, der auch in die Prager Vorlesung seine Spitzel schickte und den famosen Hirtenbrief erlassen hat, in welchem er vor der deutschen Literatur warnt, derselbe Erzbischof kündigte „Gebete um Ausrottung der Ketzler in den k.k. Landen“ gegen Verheißung enormen Ablasses in allen Zeitungen an.

45. O to víc nám škodí sama univerzita ignorující naše protestantské vyznání, když nás zve ke všem slavnostem katolické církve, na mši atd., neboť se všechno, volba děkana či rektora, slaví v kostele, protože univerzita je podřízená současnému arcibiskupovi zastávajícím funkci kurátora a protectora studiorum. Kromě Leonhardiho jsme ale nikdo oficiálně nepřestoupili ke katolicismu, snad proto jsme nikdy nemohli zastávat akademickou hodnost. Jeden vídeňský profesor chválil ve vídeňských novinách Ferdinanda II za jeho „očištění Vídně od protestantských živlů“ a arcibiskup z Litoměřic, který také posílal špehy na pražské přednášky, stvořil známý pastýřský dopis, v němž varuje před německou literaturou. Ten samý arcibiskup vyzývá ve všech novinách k „Motlitbám o vyhlazení kacířů v k. k. zemích“ s příslibem obrovských odpustků.

Odkazy:

- BLAŽEK, VÁCLAV. 2008a. August Schleicher. In: *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*, ed. Jiří Černý & Jan Holeš. Praha: Libri, 559–560.
- BLAŽEK, VÁCLAV. 2008b. August Schleicher (1821–1868). *Linguistica Brunensia. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* A 56, 2008, 221–225.
- SYLLABA, THEODOR. 1995. *August Schleicher und Böhmen*. Praha: Karolinum.

Poděkování: Studie vznikla ve spolupráci s Centrem pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních při FF MU v Brně (MSM 0021622435). Obrovský dík patří prof. Masaříkovi, že tento vzácný dokument po tolik desetiletí opatroval a nyní se rozhodl, aby vešel v širší známost.

Přepsala a přeložila Zuzana Malášková (Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky FF MU; 179666@mail.muni.cz).

K vydání připravil Václav Blažek (Ústav jazykovědy a baltistiky FF MU; blazek@phil.muni.cz).